

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ УКРАЇНИ

Гладир Я.С.

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті визначено два ключових етапи процесу допрофесійної підготовки іноземних студентів; класифіковано та погруповано за різними ознаками найдоцільніші на цих етапах усебічні заходи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів; відзначено ефективність означених заходів на обох етапах допрофесійної підготовки іноземних студентів.

Ключові слова: допрофесійна підготовка, іноземні студенти, адаптація, педагогічна підтримка.

Постановка проблеми. В умовах сучасної конкуренції між вітчизняними вищими навчальними закладами і фактичної боротьби за абітурієнтів питання підготовки іноземних студентів стали надалі актуальнішими для багатьох українських університетів. Але водночас вітчизняні вищі (особливо ті, у яких історично не здійснювалася підготовка іноземних студентів) постали перед гострими проблемами педагогічної взаємодії зі специфічним студентським контингентом, який потребував володіння додатковими знаннями, уміннями і навичками роботи.

Чи не найперше місце в переліку означених проблем посіло питання педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів, зокрема на початковому етапі їхнього навчання у вищі – у процесі допрофесійної підготовки, адже саме під час перебування студента-іноземця на підготовчому факультеті (відділенні) відбувається найактивніше і найбільш відчутне його влиття в нове культурне, соціальне та мовне середовище.

Загальна наукова проблема педагогічної підтримки та різноманітних питань адаптації не нова в педагогічній думці. Так, теоретичні концепти педагогічної підтримки формували А. Андреева, Т. Анохіна, О. Газман, Н. Крилова, С. Юсфін, Н. Михайлова, ін.; на її формах і методах акцентували увагу Є. Ібрагімов, І. Зверева, В. Керецьман, Т. Реброва, О. Пічкарь, В. Тесленко, ін. Загальні проблеми адаптації студентів до навчання у ВНЗ розглянуто в працях І. Беха, Ю. Бохонкова, М. Вієвської, О. Прудської, В. Сорочинської, І. Шаповал, Т. Алексєєвої, ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні 15-20 років у педагогіці посилюється увага до безпосередніх і різноманітних процесів адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ, що доводить збільшення в зазначений період кількості як вітчизняних, так і закордонних (зокрема, російських) досліджень, присвячених висвітленню специфіки цих процесів. Так, психолого-педагогічні та соціально-психологічні засади адаптаційних процесів іноземних студентів розглядали В. Антонова, О. Зиньковський, Т. Білінова, Т. Довгодько, М. Іванова, Г. Пота-

пенко, С. Шестопалова, С. Родінова, С. Краснікова, Ю. Дорожкін, Н. Костяк, А. Першина, М. Вітковська, І. Кривцова, ін.

На нашу думку, серед найгрунтовніших дисертаційних досліджень кількох останніх років увагу в цьому плані найбільше привертають роботи Д. Порох (2011) та Сін Чжефу (2015). Так, у дисертації Д. Порох обґрунтовано «компоненти адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних закладах України» [1, с. 16] та виявлено «соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних закладах України» [1, с. 17]. У дослідженні Сін Чжефу пропонується досить логічна і продумана модель системи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ України [3, с. 11].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Проте, педагогічні акценти роботи Д. Порох належать переважно специфіці роботи з іноземними студентами-медиками, а Сін Чжефу зроблено акцент передусім на особливостях китайських студентів. Отже, заявлену наукову проблему аж ніяк не можна вважати вичерпаною, особливо враховуючи множинність професійно-спрямованих напрямів підготовки іноземців і специфіку кожного конкретного вишу і кожного конкретного підготовчого факультету, де проводиться їхня підготовка.

Мета статті. То ж метою статті є спроба класифікувати та погрупувати заходи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів, відзначити їхню ефективність на етапах допрофесійної підготовки іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Погоджуючись із Д. Порох, яка визначає сутність адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ України комплексно (а саме як «процес активного пристосування студентів до умов життя в іншій країні, її традицій, норм суспільної поведінки, нового соціального оточення; навчально-виховного середовища, що включає нове ставлення до професії, навчальних норм, оцінок, способів та прийомів самостійної роботи; навчального колективу, його звичаїв та традицій; нових побутових умов у студентському гуртожитку, нових зразків студентської культури, форм використання

вільного часу; засвоєння та визнання особистістю цінностей, комунікативних норм та вимог нового соціального середовища» [1, с. 10-11]), зазначимо: так само передусім комплексний характер повинен мати і процес педагогічної підтримки на підготовчому факультеті ВНЗ.

Доречно відзначити і той факт, що сучасні поняття «адаптація іноземних студентів до навчання у ВНЗ» та «педагогічна підтримка іноземних студентів у ВНЗ» дуже близькі, а деякі науковці взагалі їх отожднюють. Така позиція, наприклад, Сін Чжефу («педагогічну підтримку іноземних студентів у ВНЗ розуміємо як спеціально організований та контрольований процес адаптації, де студенти отримують кваліфіковану допомогу у засвоєнні професійних норм і цінностей, активному і творчому їх використанні у процесі життєдіяльності, самостійному подоланні труднощів у навчанні та самовизначенні й самореалізації особистості фахівця...» [4]). Слід зазначити, що, на наш погляд, усе ж остаточно отожднювати ці поняття не можна, позаяк процеси адаптації усе ж більшою мірою впливають на компетенції студента, а меншою – на компетенції викладача, а процес педагогічної підтримки – навпаки.

Саме у процесі допрофесійної підготовки, під час навчання на підготовчому факультеті, іноземний студент є найбільш уразливим і автоматично найбільш сприйнятливим для педагогічного впливу. На нашу думку, першим і найважливішим етапом пропедевтичної адаптації іноземного студента є той період, коли він оволодіє первинними мовними навичками (тобто, набуде рівня володіння мовою, достатнього для побутового спілкування). Водночас цей період є: таким, що дає найбільші можливості для здійснення педагогічного впливу; таким, що найгостріше потребує заходів педагогічної підтримки; таким, який є найефективнішим для її здійснення. Досвід роботи з іноземними студентами засвідчує: щойно студент-іноземець пройшов період первинно-побутового оволодіння мовою, як ефективність і дієвість педагогічної взаємодії та педагогічного впливу в будь-яких формах суттєво знижується.

Основним суб'єктом педагогічної взаємодії на етапі первинно-побутового-оволодіння мовою є викладач-мовник, оскільки саме він транслює інтеграцію студента-іноземця в нове мовне середовище, і саме від професійності його дій залежить найпервинніша адаптація іноземця до нових умов навчання і життя. Саме з цих причин основний викладач-мовник найчастіше призначається і куратором групи іноземних студентів. Психолого-педагогічний зв'язок викладача-мовника (куратора) та іноземного студента під час цього періоду настільки міцний, що у свідомості останнього куратор може залишитися найавторитетнішою особистістю на дуже довгий час, навіть до закінчення студентом університету і навіть за умов, коли між ними вже в силу об'єктивних причин спілкування зводиться до мінімуму.

Тому дібрати і реалізувати найбільш дієві форми педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів у цей період – найперше завдання і педагога, і адміністрації відповідних підрозділів ВНЗ, адже від цього часто залежить не лише

майбутнє професійне становлення фахівця-іноземця, а і його перебування у конкретному виші і в Україні взагалі.

На нашу думку, спрямованість сукупності заходів педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки можна класифікувати як двосторонні заходи педагогічної підтримки та особистісно-орієнтовані заходи педагогічної підтримки.

Необхідність *двосторонніх заходів педагогічної підтримки* зумовлена тим фактом, що перші педагоги, з якими стикається іноземний студент у ВНЗ, традиційно є для нього певним еталоном української освітньої системи як такої, і саме стосунки з першими викладачами найчастіше спрямовують проєкцію на всіх інших представників освітньої системи, з якими зустрічається іноземний студент протягом усього періоду навчання, і так чи інакше позначаються на подальших стосунках з наступними викладачами. На жаль, далеко не всі викладачі підготовчих факультетів для іноземних студентів і готові, і підготовлені до цього, адже проблемою підготовчих факультетів (особливо у ВНЗ України, де історично підготовка іноземців не здійснювалася або здійснювалася недовго) залишається проблема непрофесійності кадрів, які працюють з іноземними студентами, їхня недосвідченість або й взагалі необізнаність, ставлення до іноземних студентів як до додаткових заробітків тощо. Отже, двосторонні заходи педагогічної підтримки спрямовані на запобігання або усунення можливих специфічних протиріч між іноземними студентами і викладачами, іноземними студентами й адміністрацією, іноземними та українськими студентами тощо; на двосторонню адаптацію – як для іноземних студентів, так і для викладачів, які з ними працюють.

Це, на нашу думку, можуть бути: курси або хоча б одиничні системні заняття для викладачів без досвіду роботи з іноземними студентами, з досвідом роботи менше п'яти років (під керівництвом досвідчених викладачів); систематичне проведення найбільш досвідченими викладачами відкритих занять, на яких демонструвалася б методика роботи з іноземними студентами, зокрема в умовах допрофесійної підготовки; заходи контролю за проведенням занять з боку адміністрації структурного підрозділу ВНЗ, до якого належить підготовчий факультет (відділення) для іноземних громадян, при чому здійснюватися вони мають незалежно від того, який науковий ступінь чи вчене звання має викладач – єдиним критерієм має бути досвід роботи з іноземними студентами; курси підвищення кваліфікації для викладачів в провідних університетах України, де традиційно здійснюється пропедевтична підготовка іноземних студентів; відвідування викладачами, які залучені до процесу пропедевтичної підготовки іноземних студентів (і мовниками, і предметниками) загально-організаційних зборів з іноземними студентами; проведення організаційно-виховних зустрічей між студентами та викладачами із залученням перекладачів; організація внутрішньокафедральних та міжкафедральних (залежно від того, які кафедри забезпечують навчальний процес на підготовчому факультеті) семінарів, де систематично обговорювалися б проблеми викладання на

підготовчому факультеті і робота з іноземними студентами взагалі.

Особистісно-орієнтовані заходи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів базуються на традиційних засадах особистісно-орієнтованої педагогіки, на нашу думку, особливо ефективних для процесу допрофесійної підготовки. Це: складання куратором індивідуальних психолого-педагогічних портретів кожного студента з метою виявлення «проблемних» студентів та відстеження змін у процесі допрофесійної підготовки; систематичний моніторинг індивідуально-групових проблем іноземних студентів: від проблем із засвоєнням нового матеріалу до побутових, проблем спілкування з оточуючими тощо; двосторонній моніторинг індивідуальних проблем іноземних студентів з іншими викладачами та претензій викладачів до конкретних студентів групи; робота з проблемними студентами: звернення куратора до студента (студентів) старших курсів, які навчаються у даному ВНЗ та закріплення за ним (ними) одного або кількох студентів (можливо, проблемних), які потребують особливої уваги та допомоги, здійснення впливу на студента (студентів) через звернення до контрагентів, які були відповідальні за їхнє прибуття в Україну; щоденні індивідуальні бесіди зі студентами: як за допомогою перекладача, так і засобами мови, яку студент почав вивчати на підготовчому факультеті тощо.

Крім того, у процесі допрофесійної підготовки іноземних студентів обов'язково здійснюється педагогічна підтримка організації навчального процесу, педагогічна підтримка організації побуту, педагогічна підтримка організації дозвілля студента-іноземця. Найдоцільніші, на нашу думку, *заходи педагогічної підтримки організації навчального процесу* – забезпечення функціонування проблемних гуртків для іноземних студентів підготовчих факультетів (із залученням участі студентів-іноземців старших курсів, перекладачів, адміністрації тощо), де вони мали б змогу обговорити проблеми їхнього навчання. У свою чергу, куратору такий гурток дає змогу класифікувати труднощі (як правило, на початкових етапах навчання вони однотипні), які виникають у процесі допрофесійної підготовки іноземних студентів та посприяти їхньому подоланню. (Як варіант – організація «круглих столів» з подібними функціями). Крім того, це – розроблення індивідуальних завдань, спрямованих на подолання конкретних недоліків чи труднощів засвоєння матеріалу, пов'язаних із національно-культурною специфікою студентів (наприклад, арабські студенти традиційно мають проблеми з почерком, а африканські – з фонетикою і вимовою окремих звуків); контроль за виконанням самостійних видів робіт, консультування та допомога в їхньому виконанні; організація екскурсій університетом, де новоприбулим студентам даються роз'яснення щодо розташування університетських корпусів, місцезнаходження навчальних аудиторій, підготовчого факультету (відділення), бібліотек, комп'ютерних класів, деканату, викладацької тощо. Безпосередньо під час занять заходи педагогічної підтримки спрямовані на уникання або зняття можливих конфліктних ситуацій, пов'язаних із неоднорідним

складом груп іноземців (коли в групі з 8-12 студентів поєднуються представники різних релігій, різних рас, представники різних культурних традицій, різних соціальних верств, різної статі, віку тощо).

Заходи педагогічної підтримки організації побуту іноземних студентів на підготовчих факультетах передусім передбачають відвідування гуртожитків, де мешкають студенти підготовчих факультетів (у багатьох університетах України сповна цілеспрямовано і виправдано студентам підготовчих факультетів адміністрація не дозволяє мешкати на квартирах, а лише в гуртожитках); бесіди зі студентами-іноземцями та надання індивідуальної допомоги у вирішенні найбільш суттєвих побутових проблем; профілактичні бесіди зі студентами-українцями, якщо вони є сусідами новоприбулих іноземців; налагодження зв'язків із земляцтвами та їхніми очільниками з метою здійснення первинного побутового контролю над студентами, які ще не можуть спілкуватися на належному рівні; налагодження та підтримка зв'язків із комендантами гуртожитків, відповідальними за гуртожитки тощо.

Заходи педагогічної підтримки організації дозвілля іноземних студентів пропедевтичної підготовки передбачають проведення екскурсій пізнавально-адаптаційного спрямування (екскурсії містом, екскурсії до історичних пам'яток міста або України, екскурсії до пам'яток міста тощо); адаптація текстів до цих екскурсій таким чином, щоб усвідомлення інформації відбувалося переважно засобами мови, яка вивчається, а не мовою-посередника; проведення різноманітних культурно-виховних заходів із залученням українських студентів; ознайомлення іноземних студентів із планом культурно-мистецьких заходів міста (України), сприяння участі в них іноземних студентів або їхнього відвідування іноземними студентами; сприяння участі іноземних студентів в університетських спортивних секціях, гуртках, пісенних ансамблях, танцювальних гуртках, творчих студентських об'єднаннях тощо; спілкування зі студентами в соціальних мережах тощо.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, нами з'ясовано, що педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів набуває особливої ефективності і дієвості на етапі первинно-побутового оволодіння мовою, що відбувається у загальному процесі допрофесійної підготовки іноземних студентів. Етап первинно-побутового оволодіння мовою органічно продовжує другий етап – професійно спрямоване оволодіння таким спеціальним мовним рівнем, який і дає можливість іноземцеві навчатися на 1 курсі ВНЗ України. Обидва етапи, як правило (теоретично, але на практиці – не завжди) входять у часові рамки загальної допрофесійної підготовки іноземного студента.

На обох етапах допрофесійної підготовки ефективній адаптації іноземних студентів сприяють всебічні заходи педагогічної підтримки, які за сутнісною ознакою диференціюються на двосторонні та особистісно-орієнтовані, а за організаційними різновидами групуються на: педагогічної підтримки організації навчального процесу, педагогічної підтримки організації побуту, педагогічної підтримки організації дозвілля студента-

іноземця. Проте, саме на етапі первинно-побутового оволодіння мовою студентом-іноземцем доцільність, ефективність і необхідність розглянутих заходів педагогічної підтримки забезпечують найбільш ефективну адаптацію іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки.

Розроблення заявленої наукової проблеми може бути продовжено в багатьох напрямках – зокрема, із урахуванням характерних культурно-національних адаптаційних потенцій іноземних студентів, особливостей адаптації в однонаціональних та інтернаціональних групах іноземців тощо.

Список літератури:

1. Порох Д. О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних навчальних закладах України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Д. О. Порох. – Луганськ, 2011. – 20 с.
2. Реан А. А. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А. А. Реан. – СПб. : Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2006. – 479 с.
3. Сін Чжефу. Педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Сін Чжефу. – Старобільськ, 2015. – 20 с.
4. Сін Чжефу. Педагогічна підтримка іноземних студентів до навчання в українському ВНЗ / Сін Чжефу // Інтернет-ресурс. Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2013. – № 3. – С. 410.

Гладырь Я.С.

ДВНЗ «Криворожский национальный университет»

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ДОПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье определены два ключевых этапа процесса допрофессиональной подготовки иностранных студентов, классифицированы и сгруппированы по разным признакам наиболее оптимальные на указанных этапах мероприятия педагогической поддержки адаптации иностранных студентов; отмечена эффективность упомянутых мероприятий на этих этапах допрофессиональной подготовки студентов-иностранцев.

Ключевые слова: допрофессиональная подготовка, иностранные студенты, адаптация, педагогическая поддержка.

Нладыр Я.С.

SHEI "Krivoy Rog National University"

PEDAGOGICAL SUPPORT OF ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF PRE-PROFESSIONAL TRAINING IN INSTITUTION OF HIGHER LEARNING OF UKRAINE

Summary

Two key stages of process of pre-professional training of foreign students are certain in the article; it is classified on different signs the most expedient on these stages all-round events of pedagogical support of adaptation of foreign students; efficiency of the marked events is marked on both stages of pre-professional training of foreign students.

Keywords: pre-professional training, foreign students, adaptation, pedagogical support.